

Mielipide Vaasan yleiskaava 2040:n osallistumis- ja arviointisuunnitelmasta

Vaasan ympäristöseura, Kyrön Seudun Luonnonsuojeluyhdistys, Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjanmaan piiri ja Vaasan Sieniyhdistys ovat tutustuneet Vaasan yleiskaavan 2040:n osallistumis- ja arviointisuunnitelmaan ja jättävät siitä seuraavan mielipiteen. Mielipiteemme keskittyy yhdistysten toimialan eli luonnon- ja ympäristönsuojelun kannalta keskeisimpiin asioihin. Lausunnon alku- ja keskiosassa kommentoidaan lähinnä kaavan alustavia tavoitteita ja selvitystarpeita, loppuosassa nostetaan esille eräitä tulevaan kaavaan toivottuja ratkaisuja sekä asukaskyselyyn liittyviä huomioita.

Mielipiteen yhteydessä toimitamme kaupungille myös yhdistysten tuottamaa uutta lajistotietoa sekä uudistamme vuonna 2017 tehdyn suojeluesityksen Vaasan kaupungin omistamista metsistä, vuonna 2019 tehdyn Vaasan metsäsuunnitelman 2020-2030 arvometsäesityksen sekä vuonna 2020 tehdyn Vähäkyrön alueen metsien suojeluesityksen.

2.7 Vaasan kaupungin skenaariot vuoteen 2040 ja kaavan päätavoitteet

Kaupunkistrategian ja yleiskaavan taustaksi laadittujen skenaaroiden heikkous on se, että yhdessäkään niissä ei ole huomioitu niitä ekologisen kestävyuden asettamia rajoitteita, joita Vaasan rajallinen pinta-ala (varsinkin metsät) ja nykyisenkaltaisen rakentamisen luonnon monimuotoisuutta todetusti vähentävä vaikutus synnyttävät. Kansainvälisistä megatrendeistä varsinkin luontokato ja sen pikaisen pysäyttämisen tarve on unohtunut.

3. Tavoitteet

Esitetyt päätavoitteet ovat yleiskaavatason kaavoituksen tavoitteiksi turhan sloganhenkisiä. Varsinkin ensimmäinen päätavoite ”Kestävän energian pääkaupunki” on otsikkona sellainen, että kaikki sen sisältämät alatavoitteet (erityisesti luontoon ja viheralueisiin liittyvät) eivät yksinkertaisesti sovi sen alle. Kaavan tavoitteiden määrittely hyötyisi, jos päätavoitteiden määrää lisättäisiin, jolloin nykyisistä pitkistä alatavoitteiden rimpsuista olisi mahdollista muodostaa johdonmukaisempia kokonaisuuksia. Ainakin luontokato ja sen torjunta on syytä näkyä päätavoitetasolla. Esitämme uudeksi päätavoitteeksi ”Luonnoltaan rikas Vaasa”, jonka alle on luontevaa koota keskeiset luontoon liittyvät tavoitteet.

3.1 Kestävän energian pääkaupunki

Ekologista kestävyttä sekä hiilivarastojen ja -nielujen riittävää säilyttämistä on mahdotonta turvata, mikäli Vaasan maankäyttö jatkuu kaavan vaikutusaikana yhtä rajua metsäkatoa aiheuttavana kuin viimeisten vuosikymmenien aikana on tapahtunut. Tämä ongelma on syytä nostaa esille myös tavoitteen nykyisellään kovin yltiöpositiivisessä visiossa.

Visiossa nostetaan esille myös se, että ”viheralueiden ja viherrakentamisen monimuotoisuutta on lisätty”. Tavoitteissa sama todetaan ”tulee lisätä” muodossa ja lisäksi nostetaan esille se, että ”luontokato tulee pysäyttää”. Täysin epäselväksi jää, millä konkreettisilla keinoilla näitä keskeisen tärkeitä tavoitteita aiotaan yleiskaavassa aikaisempaa paremmin huomioida. Pelkkä viheraluejärjestelmän päivittäminen ei riitä vastatoimeksi, mikäli kestävämmän korkeat asukasmäärä- ja työpaikkatavoitteet konkretisoidaan ohjaamalla merkittävä osa Vaasan nykyisistä säilyneistä viher- ja metsäalueista pääosin rakentamisvarausten alle.

On sinänsä hyvä, että luontokato mainitaan nyt yhden päätavoitteen 15. alatavoitteena. Tämä ei kuitenkaan riitä, jos yleiskaavan mahdollistamia keinoja eli erilaisia suojelevia aluevaraus- ja ominaispiirremerkintöjä sekä aikaisempaa yleiskaavaa vaikuttavampia kaavamääräyksiä ei oteta laajalti käyttöön.

Uskottavuusongelma on tällä hetkellä erityisen paha viheralueiden monimuotoisuuden lisäämisen osalta. Lisäämistavoite sisältyy nykyiseen valtuustostrategiaan, mutta käytännössä mitään olennaista kehitystä ei ole tapahtunut valtuustokauden ensimmäisellä puoliskolla. Tämä on Vaasalle suuri häpeä, joten asia on syytä korjata yleiskaavan laadinnassa. Yleiskaavan keskeistä roolia varsinkin kaupungin omistamien metsäisten alueiden järkevän ja vastuullisen käytön ohjaajana korostaa kaupungin metsäsuunnitelman 2020-2030 päätyminen ainakin luonnosvaiheessa fiaskoksi eli metsänhoitoyhdistyksen laatimaksi toteuttamiskelvottomaksi talousmetsäsuunnitelmaksi.

Yleiskaavan visiossa ja tavoitteissa on syytä nostaa hiilinielujen lisäämisen lisäksi esille myös hiilivarastojen säilyttäminen. Tällöin avainroolissa on nykyisen metsämaan ja erityisesti varttuneiden ja vanhojen metsien säilyttäminen rakentamisvarausten ja muun pirstovan maankäytön ulkopuolella.

Vaasan valtakunnallisesti erikoisesta, mihinkään ekologiseen tietoon perustumattomasta tavasta kytkeä maankäytön säilyttävät ratkaisut lähinnä heikommin rakennettavien laki- ja laaksoalueiden rakentamisen välttämiseen (OAS s. 9, alatavoite 18) on syytä uudessa yleiskaavassa luopua. Sen sijaan keskiöön on syytä maa-alueilla nostaa koko ekologinen verkosto, kaikkine siihen kuuluvine maisema- ja luontotyypeineen. Keskeisin yleiskaavatasolla huomioitava osa ekologisesta verkostosta muodostuu eri mittakaavatasoilla tärkeistä luonnon ydinalueista (osa näistä suojelualueita) sekä näitä yhdistävistä ekologisista yhteyksistä. Luonnon ydinalueiden ja keskeisten ekologisten yhteyksien asiallinen määrittely ja niiden riittävä kaavallinen turvaaminen on syytä nostaa omaksi tavoitteeksi.

3.2 Energinen ja vetovoimainen kaupunki

Esitetty 100 000 asukkaan tavoite vaikuttaa epärealistiselta ilman uusia kuntaliitoksia, muun muassa siksi että se edellyttäisi erittäin nopeaa kasvutahtia. Lisäksi sen tavoittelu yleiskaavan tarkasteluajanjaksolla johtaisi onnistuessaan tilanteeseen, joka vaarantaa mm. kaikki maankäytön kestävä suunnittelun kannalta olennaiset ekologiset tekijät sekä samalla useat järkevän yleiskaavan tavoitteisiin kuuluvat ns. säilyttävät tavoitteet. Esitämme, että yleiskaavatyössä laaditaan useampi vaihtoehto, joista pääosa tavoittelee maltillisempia kasvulukuja. Kaavaratkaisuissa on myös syytä kaavavaraus- ja määräystasolle asti vietyä varautua eri rakentamisvarausten eriaikaiseen toteuttamiseen sekä siihen, että merkittävää osaa varauksista ei välttämättä kaavan voimassaoloaikana toteuteta.

Viimeistään korona-aika todisti monipuolisten viheralueiden ja suojelualueiden merkityksen asuinalueiden vetovoimaisuuden kannalta. Asia on syytä huomioida myös tämän päätavoitteiden alatavoitteissa

3.3 15 minuutin kaupunki

Pidämme itse päätavoitetta sinänsä hyvänä ja kannatettavana. On kuitenkin varmistettava, ettei asutuksen tiivistäminen, kävely- ja pyöräilyverkoston ja liikuntapalvelujen kehittäminen tapahdu nykyisten arvokkaiden luontoalueiden kustannuksella. Myös turhaa viheralueiden pirstomista tulee välttää.

3.4 Merellinen kaupunki

Monipuoliset meri- ja ranta-alueet ovat yksi Vaasan keskeisimmistä vetovoimatekijöistä. Samalla on kuitenkin syytä ymmärtää niiden keskeinen rooli luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen sekä maisemansuojelun kannalta. Tämä edellyttää kaavoituksessa tavanomaista tarkempaa yhteensovittamista, harkintaa sekä vaikutusarviointeja. Visiossa ja tavoitteissa ei tällä hetkellä riittävässä määrin tuoda esille näitä kehittämisen rajoittimia, mikä edellyttää alatavoitteiden täydentämistä kaavaillun kehittämisen ”rajoitteiden” osalta.

Ongelma koskee erityisesti esitettyjä merellisten asumismahdollisuuksien tutkimista ja lisäämistä (mukaan lukien kelluva rakentaminen), saariston saavutettavuuden lisäämistä sekä ranta-alueiden nykyistäkin kattavampaa reitittämistä.

4. Selvitykset

Nykyinen tietopohja Vaasan luontoalueista on arviomme mukaan vahvasti puutteellinen niin luontotyyppi- kuin lajitiedonkin osalta. Tätä konkrettisoi mm. se, kuinka vähillä selvitysresursseilla keväällä 2023 paikallistui kolmisen sata Punaisen kirjan metsälajin esiintymää voimassa olevan yleiskaava V-, MU- ja AP-alueilta Vaasan ympäristöseuran omassa selvityksessä.

Allekirjoittaneet yhdistykset pitävät välttämättömänä sitä, että kaavatyön osana parannetaan olennaisesti tietopohjaa Vaasan luontoalueiden luontotyyppi- ja lajistoarvoista. Yhdistykset haluavat osaltaan auttaa kaupunkia tässä moninaisten aineistojen hyödyntämistä vaativassa työssä. Siksi toimitamme kaavoittajien käyttöön lausunnon osana yhdistysten tuottamaa tietoa arvokkaista metsäalueista sekä niiden lajistosta.

On hyvä, että kaavan yhteydessä ilmoitetaan selvittävän arvokkaat luontoalueet. Kaipaamme kuitenkin tarkempaa tietoa siitä, mitä alueita todellisuudessa ollaan selvittämässä, millä resursseilla, missä laajuudessa ja millä kriteereillä.

MUITA HUOMIOITA

Kaavan aikataulusta

Esitetty kaavan laadinnan aikataulu vaikuttaa realistiselta ja mahdollistanee mm. kaavan ekologisen kestävyuden kehittämisen kannalta ilmeisen tarpeellisten lisäselvitysten teon. Asia on syytä huomioida kaavan 2024 selvitysten budjetissa.

Vähäkyrön alue

Vähäkyrön alue eroaa yleiskaavoituksen kattavuuden osalta radikaalisti muusta Vaasasta. Muun muassa viherrakenteen määrittäminen ja arvokkaiden luontoalueiden tunnistaminen edellyttävät selvästi lisäselvityksiä. Vähäkyrön alueella on myös tärkeää selvittää mahdollisia suojeluarvoja, täydentämään alueen heikkoa suojeluverkostoa.

Kyrön Seudun Luonnonsuojeluyhdistys selvitti Vaasan metsäsuunnitelman laadinnan yhteydessä kaikki kaupungin omistamat 13 metsäpalstaa Vähässäkyrössä. Selvitykset toimitettiin kaupungille elokuussa 2019. Lisäksi yhdistys teki kaupungille esityksen viiden metsäalueen suojelusta Vähäkyrön alueella vuonna 2020.

Asukaskyselystä

On sinänsä hyvä, että kaavatyön osana kerätään tietoja ihmisille tärkeistä paikoista sekä samalla näkemyksiä myös eri alueiden kehittämistarpeista. Kyselyn ongelmallisin osa liittyy mahdollisuuden osoittamiseen kartalla erilaisia rakentamiseen soveltuvaksi arvioituja alueita.

Ilman tietoja vastaajan aluetuntemuksesta sekä eri alueiden käytöstä vastauksista merkittävä osa kohdentuu helposti alueille, joita vastaaja ei itse käytä, tunne eikä arvosta. Tällaisten rakentamismahdollisuuksien osoittamisen merkitys kaavoituksen rakentamista edistävien maankäyttöratkaisujen suuntaajana ja oikeuttajana jää kovin heikoksi.

Voimakas korrelaatio alueiden käyttämättömyyden ja sopivien rakennusalueiden esittämisen osalta havaittiin muun muassa Vantaalla vuoden 2006 yleiskaavan laadinnan yhteydessä tehdyssä Länsi-Vantaan viheralueiden rakentamismahdollisuuksia selvittelyssä poikkeuksellisen laajassa selvityksessä. Selvityksessä oli mukana tiedot vastaajien tarkan asuinalueensa lisäksi siitä, mille alueille heidän liikkumisensa kohdentui.

Saman kyselyn tulosarvioinneissa havaittiin toisaalta se, että vastaajien negatiiviset kannat tiettyjen yksilöityjen alueiden lisärakentamiseen perustuivat usein alueiden luonteen ja nykykäytön syvälliseen tuntemukseen sekä samalla niiden käyttöön vastaajan omassa arjessa. Tämä tieto kyselystä tuotti selvästi alueidenkäytön suunnittelun kannalta järkevää tietoa sekä auttoi mm. välttämään lisärakentamisen ohjaamista tärkeimmiksi koetuille virkistysalueille. Ei ole mitään erityisiä syytä epäillä, etteivätkö samat näkökulmat olisi valideja myös Vaasan kyselyssä.

Toimenpide-esitykset kaavan jatkotyöstölle

Alle on yksilöity eräitä koko kaavatyötä koskevia toimenpide-esityksiä sekä eräitä tärkeinä pitämiimme luontoalueisiin kohdistuvia kaavallisia muutos- ja huomiointotarpeita. Kohde-esitykset eivät ole miltään osin kattavia eli tulemme viimeistään luonnosvaiheen lausunnossa yksilöimään lisämuutostarpeita.

- 1) Arvokkaiden luontoalueiden selvittämistyöhön tulee varata riittävät resurssit ja työssä tulee huomioida myös osallisten tuottamat tiedot. Kaupungin omistamalla selvityskohteilla tulee pidättäytyä metsänhakkuu- ja hoitotoimista yleiskaavan laadinnan aikana.
- 2) Kaavan asukasmäärätavoitetta tulee maltillistaa olennaisesti tai vaihtoehtoisesti laatia luonnosvaiheessa useampi, eri kasvuluville pohjautuva kaavavaihtoehto. Varsinkin metsäalueille rakentamista ohjaavat ratkaisut tulee ajoittaa kaavan loppukaudelle.
- 3) Käytännön keinoiksi edistää luontokadon hillintää on syytä ottaa metsärakentamisen huomattava vähentäminen, luonnonsuojelualuevarausten määrän merkittävä lisääminen, luo-alueiden määrän lisääminen sekä kyseisten alueiden luontoarvot aidosti turvaavien kaavamääräysten muotoilu.
- 4) Kaavatyön yhteydessä on syytä varata resurssit uusien SL- ja luo-alue-kohteiden riittävän tasoiseen selvittämiseen huomioiden myös luontojärjestöjen esitykset.
- 5) Suojelualueverkoston kehittämiseksi tulee asettaa prosenttitavoite, joka vastaa Montrealin luontosopimuksen 10 % tiukan suojelun tavoitetta. Tällä hetkellä Vaasan alueen suojeluprosentti on noin 5,3 %, mukaan lukien vain kaavalla suojellut alueet.¹
- 6) Kaavatyön yhteydessä tulee varautua poistamaan rakentamisvaraukset niiltä nykyisen yleiskaavan asemakaavoittamattomilta alueilta, jotka on todettu luontotyyppi- ja lajistoarvoiltaan merkittäviksi nykyisen yleiskaavan laadinnan jälkeen.
- 7) Pilvilammen luonto- ja virkistysalue tulee osoittaa kaavassa arvokkaimpien osa-alueiden osalta SL-varauksena (selvästi nykyistä enemmän), muiden alueiden osalta VR/luo-alueena. Alueen lounaisosan Ap-varaukset tulee korvata SL- ja VR/luo-varauksina.
- 8) Öjbergetin luonto- ja virkistysalue tulee osoittaa kaavassa arvokkaimpien osa-alueiden osalta SL-varauksena (selvästi nykyistä enemmän), muiden alueiden osalta V/luo-alueena. Alueen länsiosan metsiin osoitetut AP- ja EH-varaukset tulee korvata SL- ja VR/luo-varauksina.
- 9) Öjenin Natura-alueen etelä-, pohjois- ja länsipuoliset arvometsät tulee huomioida SL-varauksina. Muut osat maakuntakaavan virkistysaluevarauksesta tulee osoittaa VR/luo-alueena.
- 10) Mustikkamaan arvokas luontoalue mukaan lukien rautatien eteläpuoliset vanhapuustoiset lehdot ja liito-oravareviirit radan ja kanaalin välissä tulee osoittaa kokonaisuudessaan SL-varauksena.

¹ Luku on selvitetty yhdessä kaupungin ympäristöinsinööri Laura Lahden kanssa maaliskuussa 2023. Tarkemmat laskelmat löytyvät liitteestä 4.

- 11) Gerbyn Mäntymaa-Storbergetin metsäalue tulee huomioida kokonaan V-alueena koskien myös asemakaavoituksen osalta keskeneräistä (Gerbynrinteen ak) aluetta.
- 12) Solasaaren arvometsäkokonaisuus tulee osoittaa kokonaan SL-varauksella (lammaslaidunalue V/luo) poistaen nykyisessä yleiskaavassa esitetyt suojelualueen luoteis-, länsi- ja eteläpuoliset asemakaavoittamattomat AP-varaukset.
- 13) Muut Vaasan arvometsät-esityksen kohteet tulee ottaa vakavaan harkintaan kaavan SL-kohteina. Voimassa olevan yleiskaavan rakentamisvaraukset tulee korvata säilyttävillä ratkaisuilla (miniminä V/luo).

Vaasassa 30.6.2023

Kyrön Seudun Luonnonsuojeluyhdistys ry

Pekka Niemi-Nikkola, puheenjohtaja

Pentti Kananoja, sihteeri

Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjanmaan piiri ry

Heli Hämäläinen, puheenjohtaja

Marjo Lehtisalo, toiminnanjohtaja

Vaasan Sieniyhdistys ry

Matti Kyröläinen, puheenjohtaja

Eija Koski, varapuheenjohtaja

Vaasan ympäristöseura – Vasa miljöförening ry

Matti Tuomaala, puheenjohtaja

Lasse Villanen, sihteeri

Liitteet:

Liite 1: Lajistohavainnot Vaasan arvometsistä toukokuulta 2023 (Olli Manninen)

Liite 2: Lajistohavainnot Vaasan arvometsistä syksyllä 2022 (Keijo Savola & Birthe Weijola)

Liite 3: Muistio Vaasan Pilvilammen kääpäkartoituksista syksyllä 2022 (Birthe Weijola)

Liite 4: Vaasan suojeluprosenttilaskelmat (Matti Kyröläinen, Birthe Weijola, Asseri Laitinen, Laura Lahti 20.3.2023)

Liite 5: Esitys Vaasan kaupungin suojeltavista metsäalueista Vähäkyrön alueella (Kyrön Seudun

Luonnonsuojeluyhdistys 11.12.2020)

Liite 6: Vaasan metsäsuunnitelman 2020-2030 arvometsäesitys (Vaasan ympäristöseura 22.8.2019)

Liite 7: Vaasan metsäsuunnitelman 2020-2030 arvometsäesityksen koostekartta

Liite 8-13 (numeroimatta): Arvometsäesitys, Vaasan kaupungin metsäsuunnitelma 2020-2030. Vuoden 2019 arvometsäesitys paikkatietomuodossa.

Linkit ja viitteet aikaisempiin esityksiin

Luontojärjestöjen esitys ympäristöasioiden yhteistyökokouksessa 25.1.2023 (mm. Vaasan yleiskaavan 2040 tavoitteista):

https://drive.google.com/file/d/1CDngvKPOPdk51JjbS7bgFAPxJe_il_35/view?pli=1

Vaasan ja Mustasaaren arvometsiä – 10 suojeluehdotusta luonnon ja ihmisten hyväksi (2017):

<https://web.sll.fi/pohjanmaa/vaasa/Metsiensuojeluesitys>

Järjestömielipide ja aikaisemmat esitykset Vaasan metsäsuunnitelmasta 2020-2030 löytyvät kootusti osoitteesta <https://web.sll.fi/pohjanmaa/vaasa/vaasan-metsasuunnitelma-2020-2030>